

Мария П. Кьосева

Гражданскоправен
статус на Българската
православна църква

БИБЛИОТЕКА

КАНОНИЧЕН
ПЪТЕПОКАЗАТЕЛ

В Зографската издателска поредица
Библиотека • Каноничен пътепоказател •
се публикуват изворни текстове и трудове
по канонично и църковно право, както и по
въпроси за отношенията Църква – държава

Гражданскоправен статут на Българската православна църква

© Зографска света обител, 2024

© Фондация „Наследство на Зографската света обител“, 2024

© Мария Петкова Кьосева, автор

Богословска редакция: Александър Смочевски

Всички права са запазени. Забранени са възпроизвеждането,
препечатването и преводът на настоящата книга или на каквито и
да е части от нея без изричното съгласие на автора и на издателя.

Графично оформление: Милена Вълнарова

ISBN: 978-954-770-480-0

<http://zografnasledstvo.com>

e-mail: zograf.nasledstvo@gmail.com

Мария П. Кьосева

Гражданскоправен статус на Българската православна църква

Зографски манастир
• Света Гора •
2024

Съдържание

Предговор	16
Увод на български език	25
Увод на руски език	38
Увод на английски език	51

Глава I

Обща характеристика на Българската православна църква и историческо развитие на гражданскоправния ѝ статус. Сравнително-правен преглед на Православни църкви в други държави	63
---	-----------

§ 1. Понятието „църква“ и обща характеристика на Българската православна църква	64
--	-----------

1. Понятието „църква“	64
2. Обща характеристика на Българската православна църква	72
2.1. Предварителни бележки	72
2.2. Член на Съборната (Вселенската) църква	73
2.3. Автокефална (самоуправляваща се) църква със статус на Патриаршия	76
2.4. Една, единна и единствена	80
2.5. Институционален изразител и представител на традиционното източноправославно вероизповедание в Република България	82
2.6. Правоприемник на Българската екзархия	84

§ 2. Историческо развитие на гражданскоправния статус на Българската православна църква	86
--	-----------

1. Гражданскоправен статус на Българската православна църква в Средновековна България	86
2. Гражданскоправен статус на Българската православна църква в периода 1870 – 1944 г.	99
2.1. Възстановяването на Българската православна църква под името „Българска екзархия“ със султанския ферман от 1870 г.	99
2.2. Екзархийският устав за управление на Българската православна църква под името „Българска екзархия“ от 1871 г.	108

2.3. Правна уредба на отношенията между Българската православна църква и Българската държава според Търновската конституция и Екзархийския устав, приспособен към Княжеството	114
3. Правно положение на Българската православна църква в периода от 9 септември 1944 г. до края на 2001 г.	124
3.1. БПЦ в периода от 1944 до 1989 г.	124
3.2. БПЦ в периода от 1989 до 2001 г.	131
§ 3. Конституционни и законови модели на църковно-държавни отношения и правен статут на православни църкви в други държави (сравнително-правен преглед)	136
1. Конституционен модел на отношенията на държавата с Православната църква и други вероизповедания в Гърция	136
2. Конституционна уредба и правосубектност на Кипърската църква според Органическия ѝ устав	141
3. Конституционен и законов статут на Руската православна църква и религиозните организации	144
4. Правен статут на Румънската православна църква като вероизповедание според конституционната и законова уредба	150
§ 4. Правна уредба на Българската православна църква – Българска Патриаршия като представител на източноправославното вероизповедание и другите вероизповедания	154
1. Конституционна уредба	154
2. Международноправна уредба	155
3. Специално законодателство – Закон за вероизповеданията	155
4. Общо законодателство	156
5. Автономно (канонично) право	156
§ 5. Конституционни понятия и конституционни принципи за статуса на Българската православна църква – Българска Патриаршия и другите вероизповедания	163
1. Понятиен апарат	163
2. Конституционни принципи	166

Глава II

Правосубектност на Българската православна църква – Българска Патриаршия 181

§ 1. Мястото на Българската православна църква – Българска Патриаршия като субект на правото сред системите за възникване на юридическите лица 182

1. Понятието „правосубектност“ и БПЦ – БП като субект на правото 182
2. Системи за възникване на юридическите лица 185
3. Възникване и признаване на юридически лица ex lege като една от системите за съществуване на юридическите лица 188

§ 2. Българската православна църква – Българска Патриаршия като юридическо лице според Закона за вероизповеданията. Правосубектност на местните поделения 192

1. Признаването на Българската православна църква – Българска Патриаршия за юридическо лице ex lege 192
2. Разграничение между понятията „правосубектност на Поместна православна църква“ и „правосубектност на местните поделения на Българската православна църква – Българска Патриаршия“ 201
3. Правосубектност на местните поделения на БПЦ – БП – митрополии, църкви и манастири 203
4. Допълнителна аргументация за конституционосъобразност на признаването на БПЦ – БП като юридическо лице по силата на закона 227

§ 3. Българската православна църква – Българска Патриаршия – юридическо лице на частното право 232

1. Съотношението между частно и публично право и мястото на църковното право в правната система 232
2. Модели на съществуване на гържовно-църковни отношения – църквите като субекти на публичното и на частното право 238
3. Правното положение на БПЦ – БП като юридическо лице на частното право 242

§ 4. Българската православна църква като корпоративно юридическо лице 251

1. Юридическите лица според критерия – наличие или отсъствие на членствено правоотношение	251
2. Църквата като корпорация	255
3. Определяне на Българската православна църква като корпорация или учреждение	265
4. Особенности на корпоративната природа на БПЦ – БП като юридическо лице според нейния Устав	283
5. Корпоративната природа на Църквата и Решението на Европейския съд по правата на човека – Страсбург по повод отделилите се от Единството на БПЦ – БП	293
§ 5. Приложими ли са „преобразуването“ и „прекратяването“ за Българската православна църква – Българска Патриаршия	302
1. Понятията „преобразуване“, „прекратяване“, „ликвидация“ и „заличаване“	302
2. Съотношението на факторите време, вечност и идентичност с понятията „преобразуване“ и „прекратяване“, „ликвидация“ и „заличаване“ за Църквата	304
3. Допустими ли са „преобразуването“, „прекратяването“, „ликвидацията“ и „заличаването“ спрямо БПЦ – БП като централизирана религиозна институция?	305
4. Приложимост на прекратяването, преобразуването и ликвидацията при правосубектните местни поделения на БПЦ – БП – митрополии, църкви и манастири	313
§ 6. Българската православна църква – Българска Патриаршия и други юридически лица	324
1. БПЦ – БП и другите вероизповедания	324
2. БПЦ – БП и юридическите лица с нестопанска цел	332
3. БПЦ – БП и търговските дружества	338
Глава III	
Правен идентитет на Българската православна църква – Българска Патриаршия	345
§ 1. Защо правен идентитет?	346
§ 2. Наименование	353
§ 3. Седалище и адрес на управление	363

§ 4. Националност на Българската православна църква – Българска Патриаршия като юридическо лице	366
§ 5. Верско убеждение	371
§ 6. Уставът – „конституцията“ на Българската православна църква – Българска Патриаршия	378
1. Значението на вътрешно-устройствените актове за юридическите лица и теории за тяхната правна същност	378
2. Обща характеристика на Устава на БПЦ – БП	384
3. Правна същност на Устава на БПЦ – БП	393
§ 7. Устройство, органи на управление и представителство на Българската православна църква – Българска Патриаршия	411
1. Диоцез на Българската православна църква – Българска Патриаршия	411
1.1. Обща характеристика	411
1.2. Епархии	413
1.3. Духовна околия	417
1.4. Енории	419
2. Централни органи на управление и представителство на Българската православна църква – Българска Патриаршия	422
2.1. Основни принципи, върху които се изграждат органите на църковната власт	422
2.1.1. Общи положения	422
2.1.2. Принцип за единство	425
2.1.3. Йерархичен принцип	426
2.1.4. Принцип на съборност	428
2.1.5. Принципи на пожизненост и мандатност	430
2.2. Църковен събор	433
2.2.1. Обща характеристика	433
2.2.2. Състав на Църковния събор	435
2.2.3. Мандат, конституиране, сесии, заседания и органи на Църковния събор	440
2.2.4. Правомощия на Църковния събор	446
2.3. Светият Синод – орган на върховно управление на Българската православна църква – Българска Патриаршия	448
2.3.1. Обща характеристика	448

2.3.2. Заседания, кворум и мнозинство	450
2.3.3. Правомощия на Светия Синод	453
2.4. Българският патриарх – представител на Българската православна църква – Българска Патриаршия	458
2.4.1. Каноничен и правен статут на Българския патриарх	458
2.4.2. Избиране на Български патриарх – Патриаршески изборителен църковен събор	465
2.4.2.1. Специфики при избора на Български патриарх	465
2.4.2.2. Състав на Патриаршеския изборителен църковен събор	468
2.4.2.3. Етапи в изборителната процедура за избор на Български патриарх	472
2.4.2.3.1. Временно ръководство на Светия Синод от старшият митрополит по митрополитско служение при вдовство на Патриаршеския престол	472
2.4.2.3.2. Представителство на БПЦ – БП от наместник-председателя на Светия Синод	474
2.4.2.3.3. Избирането на представители на епархиите в Патриаршеския изборителен църковен събор	481
2.4.2.3.4. Избиране от Светия Синод на трима епархийски митрополити – кандидати за патриаршеския престол	485
2.4.2.3.5. Провеждане на избора на Български патриарх от Патриаршеския изборителен църковен събор като заключителна и окончателна фаза от изборителната процедура	488
2.4.2.4. Недопустимост на оспорване на избора на Български патриарх по гържавно-съдебен ред	489
2.4.3. Правомощия на Българския патриарх	494
3. Органи на правосубектните местни поделения на Българската православна църква – Българска Патриаршия	497
3.1. Епархийски митрополит като управителен и представителен орган на митрополията като юридическо лице. Епархийски съвет	497
3.1.1. Каноничен и правен статут на епархийския митрополит	497

3.1.2. Избор на епархийски митрополит	499
3.1.3. Правомощия на епархийския митрополит и Епархийския съвет и взаимодействието им	502
3.2. Църковните настоятелства и енорийските свещеници като органи на управление и представителство на църквите като юридически лица	506
3.2.1. Правно положение	506
3.2.2. Избор на членове на църковните настоятелства	509
3.2.3. Правомощия на църковните настоятелства	511
3.3. Манастирски събори и игумени на манастири като управителни и представителни органи на манастирите като юридически лица	513
3.3.1. Правно положение на манастирския събор и игумена на манастира	513
3.3.2. Избор на игумен/игуменка	516
3.3.3. Правомощия на манастирския събор	517
4. Многостепенност на изборите при конституирането на органите в Българската православна църква – Българска Патриаршия. Епархийски избиратели	519
5. Изводи	526
 § 8. Имущество на Българската православна църква – Българска Патриаршия	 529
1. Правно положение на църковното имущество според свещените канони и Преданието на Църквата	529
2. Субект на църковната собственост	532
3. Правно положение на църковното имущество според действащата правна уредба	535
4. Специални правила относно имуществото на Българската православна църква – Българска Патриаршия според нейния Устав	543
4.1. Понятията „църковно имущество“, „църковни имоти“ и „църковна собственост на недвижими имоти“	543
4.2. Специален режим на сделки на разпореждане и управление с църковни имоти	547
5. Особеното правно положение на православните храмове и параклиси	554
Заклучение	563

Приложения

Приложение 1

Протокол с условията за вдигане на българската схизма (1945) 574

Приложение 2

Патриаршески и синоден томос за предоставяне на автокефалия на Поместната православна църква в България (1945) 576

Приложение 3

Писмо на вселенския патриарх Атинагор до Българската църква относно патриаршеското и синодно решение за въздигането ѝ в патриаршия (1961) 580

Приложение 4

Писмо на директора на Дирекция „Вероизповедания“ към Министерския съвет на Република България за анулиране на каноничния избор на патриарх Максим (1992) 583

Приложение 5

Решения на Светия Разширен и Надюрисдикционен всеправославен събор в София (1998) 586

Приложение 6

Комюнике на Всеправославната работна среща в София (2009) 593

Приложение 7

Конституция на Република България 596

Приложение 8

Решение № 5 от 11 юни 1992 г. на КС на РБ по к.г. № 11/1992 г. 598

Приложение 9

Решение № 2 от 18 февруари 1998 г. на КС на РБ по к.г. № 15/1997 г. 608

Приложение 10

Решение № 12 от 15 юли 2003 г. на КС на РБ по к.г. № 3/2003 г. 612

Приложение 11

Закон за вероизповеданията 646

Приложение 12

Дело „Светия Синод на Българската православна църква (митрополит Инокентий) и други срещу България“ на ЕСПЧ, 22 януари 2009 г. 671

Приложение 13

Дело „Светия Синод на Българската православна църква (митрополит Инокентий) и други срещу България“ на ЕСПЧ, 16 септември 2010 г. 728

Приложение 14

Тълкувателно решение № 1 от 23 ноември 2010 г. на Върховния касационен съд на Република България	751
---	-----

Приложение 15

Устав на Българската православна църква – Българска Патриаршия	759
---	-----

Използвана литература	861
Използвани чужди закони	880
Съдържание на руски език	882
Съдържание на английски език	892
Използвани съкращения	901

Трудът е съобразен със законодателството към 30 юни 2023 г.

Увод

Българската православна църква – Българска Патриаршия (БПЦ – БП) като Богочовешки организъм, като земна институция, като културно-исторически и обществен феномен в България и в европейската цивилизация, е предмет на изследване в областта на еклесиологията, теологията, църковното право, историята на Църквата и на БПЦ – БП, историята, културологията, социологията на религиите, философията.

Различността на БПЦ – БП от другите социални образувания, предопределена от догматичната, в по-широк смисъл от теологичната ѝ природа, налага представянето на нейния правен статус от един по-различен юридически ракурс от другите субекти на правото, поради което с настоящия труд за първи път се прави опит за анализ на гражданскоправния статус на БПЦ – БП.

Необходимостта от научно изследване на гражданскоправния статус на БПЦ – БП се основава на актуални юридически въпроси, които се поставят в последните четири десетилетия. Те бяха провокирани от новите социално-политически отношения, довели до канонико-юридическия проблем, който засегна фундамента на съществуването на БПЦ – БП – нейното единство. Това от своя страна се отрази в онези години (след 1992 г.) във вътрешно-църковния живот на БПЦ – БП и върху авторитета на Църквата в обществената система.

БПЦ – БП съществува в обществената реалност от преди 13 века, но за съжаление в годините на прехода със средствата на правото и най-вече с някои актове на административната и на съдебната практика след 1992 г. се постави на изпитание устойчивата институционалност на Църквата и легитимността на нейните органи на управление.

В изследването се засяга най-съществения проблем от общ характер за всички вероизповедания и църкви, а в конкретния

казус с БПЦ – БП – екзистенциалният въпрос за единността на църквите на основата на единно устройство и управление.

Целта на настоящото изследване е не да представи адвокатска защита на БПЦ – БП за различния подход на законодателя за признаването на нейната правосубектност, нито за конституционностъобразността на норми от Закона за вероизповеданията², защото те са достатъчно авторитетно и юридически прецизно обосновани от Конституционния съд (КС)³ на Република България. Интересът в научното дирене е по-скоро към анализиране и обосноваване на правни явления, които са обусловени от догматично-каноничната природа на БПЦ – БП и различността ѝ от всички други социални образувания, обективирани като юридически лица.

Изследването на гражданскоправния статус на Църквата провокира към размисъл юриста, който е свикнал да мисли в установени категории, в добрия смисъл на думата, познава консерватизма на правните институти, често търси буквата на закона, а в обществената реалност съществуват социални явления, каквото е Църквата, която няма две отделни битиета – едно догматично/теологично и едно юридическо. Това налага да се търсят обяснения на явления, които не могат да се квалифицират само от гледище на правото, по познати класически начини и утвърдени принципи. Необходим е комплексен подход и „вглеждане“ отвъд юридическото битие, за да се намерят точните юридически аргументи и изводи като отправна точка за законодателството, административната и съдебна практика.

Църквата като религиозна институция е един от малкото субекти на правото, за които при представяне на гражданскоправния ѝ статус, изясняването на правната ѝ природа като юридическо лице (ЮЛ), е необходимо да се изследват

² Обн. ДВ, бр. 120 от 29.12.2002 г., с посл. ДВ, бр. 4 март 2022 г.

³ Решение № 12/15.07.2003 г. на КС на РБ по к.г. № 3/2003 г.

не откъснато, отделно и независимо за целите на правото. Потребно е да се вникне първо в същността на БПЦ – БП като религиозна институция, за да не се стигне при определяне на юридическите ѝ признаци в конфликт със същността ѝ на Църква. Поради тази причина още в началото на изследването преди общата характеристика на БПЦ – БП е изяснено понятието „Църква“, защото правосубектността на Църквата е само нейна правно-организационна форма. Тя не може да бъде анализирана от правно гледище, без да се изясни нейната същност, което я отличава от държавата и другите субекти на правото.

Целта на изследването е да покаже, че при признаване на Църквата или на държавата като две, колкото различни, толкова и близки обществени дадености, едва ли се поставя въпросът за тяхното възникване като правни субекти от формално-юридическа гледна точка. Те са такива обществени образувания, които се възприемат и оценяват в една по-различна цивилизационна, философска парадигма, която трудно би се вместила в тесните рамки на класически регистрационни или административни процедури за възникване на субектите на правото. Това е така, защото тези уникални социални явления съществуват по силата на авторитета си, който бива междуправно санкциониран.

Акцентът в изследването е върху разкриването на спецификите на БПЦ – БП като юридическо лице в различни аспекти, които са провокирани от установени догматично-канонични принципи, тъй като правното битие на БПЦ – БП е вторично и обусловено от първичното битие на Църквата като общество на вярващи.

Разковничето и в същото време сложността при изследването на БПЦ – БП като субект на правото се изразява в намиране на съгласие между същността на Църквата и строго канонични и църковни проблеми, които трябва да намерят обяснение чрез правни понятия и признаци, за да бъде Църквата адекватно

разбрана от онези, които всекидневно се докосват до юридическото ѝ битие чрез административни и правораздавателни актове. Това е необходимо заради разпознаваемостта на Църквата в правоотношенията, в които влиза без да поражда съмнение, че е надеждна юридическа страна в договорни, административни и процесуални правоотношения, а не да се поставя въпросът за нейната правосубектност и легитимността на нейните представители, както това се случваше в близкото минало.

Всичко това през последните години в съдебната практика по прилагането на ЗВ е преодоляно, красноречив пример за което е и Тълкувателно решение⁴ на Търговската колегия на Върховния касационен съд (ТР ОСТК на ВКС).

Изясняването на тази проблематика се налага, за да бъде БПЦ – БП като субект на правото предвидим партньор в отношенията си с другите субекти в правната система, което е въпрос за правна сигурност.

Църквата не е сама за себе си юридическо лице, а то е само средството, за да може тази религиозна институция да участва нормално в гражданския оборот. Т.е. Църквата може да съществува и тогава, когато по различни причини не ѝ се признава правосубектност и това не накърнява по никакъв начин нейната природа на Богочовешки организъм и на евхаристийно Тяло Христово на земята.

Съществуването на понятието юридическо лице с неговите белези и особености, класификацията на юридическите лица в зависимост от това дали са субекти на частното или на публичното право, дали възникват по нормативно-контролната, разрешителната система или директно правната норма ги обявява за такива, са правни явления, които се изследват от правната теория доста след учредяването на Христовата църква и в частност на БПЦ – БП.

⁴ТР № 1/23.11.2010 г., ОСТК на ВКС.

В настоящия труд е анализирана действащата правна уредба, включваща актове с нормативно съдържание от различен ранг и естество – както вътрешно-правни, международно-правни, така и автономното право на Църквата – каноничното право, чиято основа са каноничните норми и най-вече Уставът на БПЦ – БП, имащи отношение при изясняването на поставената проблематика. Техният успешен анализ, разкриването на произхода, основанието, смисъла и значението на всяка норма, предпоставят комплексен подход за научно дирене.

Обосноваването на юридическите белези на БПЦ – БП, обусловени от първичното ѝ божествено битие, е провокация за нетрадиционен аналитичен изследователски подход, при който метаюридическият анализ е подразбиращо се условие. Този анализ, в съчетание с юридическите методи на изследване, дава правилно разбиране, адекватна правна квалификация и обобщения за специфични правни признаци на БПЦ – БП като юридическо лице.

В изследването се изхожда от решаващата позиция и от строгата определеност, без отклонения от основните начала на православно учение, върху които се изгражда БПЦ – БП при анализиране на юридическите признаци, възприети и установени от законодателя в ЗВ.

В предмета на труда се включва многоаспектното изясняване на особеностите в правното положение на Църквата като особено юридическо лице, като особен субект на правото, което, за разлика от всички други обществени образувания в правната система, се основава на православно вяра, което дава отражение върху правно-индивидуализиращите я признаци.

БПЦ – БП е изследвана от гледна точка на църковното право като богословска дисциплина, но за първи път в монографично изследване се изясняват въпроси относно правосубектността на БПЦ – БП, основани на нейния конституционен и законов

статус, основните конституционни принципи и понятия, както и техните конкретни измерения в специалния Закон за вероизповеданията и автономното право на Църквата – църковното право, част от което е и Църковният устав.

Основните усилия в анализа са насочени към гражданскоправния статус на БПЦ – БП, проследявайки го в историческо развитие. Във всеки един исторически момент акцентът е върху юридическите признаци на Църквата като субект на правото, призната за такава от гържавата през 870 г. от княз Борис, много преди систематичното научно изясняване и законодателно уреждане на понятието „юридическо лице“. От самото си учредяване Българската църква е общество от православни християни. Църквата като всеки субект на правото има свои органи – своя йерархия от епископи, представляващи я пред външния свят. Тя има свое имущество, част от което е дарено с хрисовули по времето на българските царе, на византийските императори или на други местни велможи от Средновековието.

В труда е проследено развитието на БПЦ – БП както в църковно-институционален план, така и като субект на правото, от възстановяването ѝ под името Българска Екзархия през 1870 г. чрез султанския ферман. С него се определят границите, юрисдикцията, органите ѝ и се делегира на Екзархийския устав (ЕУ) уредбата на нейното вътрешно устройство и управление. Тази характеристика дава основание изследователите справедливо да определят ЕУ като „конституция“ на БПЦ – БП (Хр. Въргов). По-късно това е Томостът за автокефалията на БПЦ от 1945 г., както и всички общоправославни форуми (събори, съвещания и срещи), в които БПЦ участва и които свидетелстват за признаването ѝ за субект на каноничното право. За същото свидетелстват и мирните послания, които се разменят между БПЦ и останалите Поместни църкви, както и цялата междуправославна кореспонденция от десетилетия насам.

В историческия преглед е отделено специално внимание на критичен анализ на нормите на Закона за изповеданията (ЗИ – отм.)⁵, в който за пръв път БПЦ се определя като юридическо лице в българското законодателство.

В историко-канонически, църковно-правен и сравнително-правен план се цели аргументиране на тезата, че признаването на БПЦ – БП от държавата като субект на правото е вторичен въпрос, защото това е предопределено от признаването ѝ като Православна църква по каноничен ред от Вселенската църква, т.е. от Поместните православни църкви. Целта на изследването е да обоснове, че без каноническото признаване на БПЦ – БП, дори държавата да я признае за юридическо лице, това не означава, че тя ще носи белезите на Православна църква. Признаването на едно социално явление като субект на правото ех lege е законодателно решение на държавата, която го прави по обществена целесъобразност и необходимост.

Тъй като БПЦ – БП не съществува сама за себе си като Църква и като юридическо лице, а тя е една от автокефалните Православни църкви, част от Едната, Света, Съборна и Апостолска Църква, което прави повече от необходимо представянето на сравнително-правен преглед на държавно-църковните отношения и правния статус на други Православни църкви в традиционно православни държави като Гърция, Кипър и Румъния – членки на Европейския съюз и Русия. В тях Православните църкви са реален фактор в обществения живот.

В настоящия труд е търсено обяснение на всеки един от правно-индивидуализиращите белези на БПЦ – БП като юридическо лице и принципите за тяхната непроменимост във времето и идентичността им, с което се обосновава предпочитание в използването на понятието „правен идентитет“ за БПЦ – БП. Изяснени са елементите от наименованието на БПЦ – БП, които са със знаково съдържание.

⁵ Отм. с § 8 от ПЗР на ЗВ, обн. ДВ, бр. 120 от 29.12.2002 г., с посл. ДВ, бр. 4 март 2022 г.

Отделя се специално внимание на обосноваването на един от конститутивните елементи за всяко вероизповедание, каквото е верското убеждение, по което, от една страна, се различават вероизповеданията помежду си, а от друга страна, за да се разграничат от останалите юридически лица. Тази различност на вероизповеданията на основата на верското убеждение от другите социални образувания дава на конституционния законодател право да употреби понятието „отделеност“ на църквата от религиозните институции (чл. 13, ал. 2 от Конституцията). Това доказва още на конституционно ниво различността на БПЦ – БП като уникално социално образувание не от тоя свят.

В труда е анализирана правната природа на Устава на БПЦ – БП. Представени са различните теоретични схващания за правната природа на вътрешно-устройствените актове на корпоративно устроените юридически лица. С това се цели да се изясни спецификата и особена природа на църковния Устав, който е акт с устойчиво нормативно съдържание, основаващ се на Свещеното Писание, хилядолетните канони, принципите на съборност и йерархичност. Потърсена е аргументация, че тези устойчиви правила не могат да бъдат променяни на основата на вътрешно-корпоративната свобода на членовете на Църквата като юридическо лице, без съобразяването с основни канонични положения. Изясняването на правната същност на Устава е ключово, тъй като той е санкциониран от ЗВ като приложимо право за устройството и управлението на Църквата, което има значение, както в управлението на Църквата, така и в прилагането му от административни и съдебни органи.

В контекста на изследването е коментиран и въпросът дали БПЦ – БП е субект на частното или публичното право. Независимо, че в по-голямата си част правната теория приема, че БПЦ – БП е юридическо лице на частното право, се посочват и примери, обосноваващи публични елементи в дейността на

Църквата. Такива са публичното упражняване на правото на вероизповедание, задоволяването на потребността от православна вяра на преобладаващата част от населението на България и публичното достояние на местата за богослужение – църкви и манастири. Целта на представянето на този аспект от гражданскоправния статут на БПЦ – БП е да покаже, че тя е едно от юридическите лица, които са пример, че делението на юридическите лица на такива на частното и на публичното право не бива да се абсолютизира. В този контекст са разгледани европейски модели на взаимоотношения между държава и църква.

Потърсен е отговор на въпроса дали във всички случаи, когато става дума за субекти на частното право, задължително е приложима нормативно-контролната система или има случаи, в които такива субекти могат да се признаят по силата на правната норма (*ex lege*) поради историческа и културно-обществена целесъобразност.

В сравнително-правен преглед са представени вероизповедания, които са признати по силата на конституционна норма като корпоративни юридически лица на публичното право, въпреки установения модерен конституционен принцип на секуларност в държавата, както е случаят в Германия.

Съществена част от изследването е посветена на анализа на признаците на корпоративната природа на БПЦ – БП като юридическо лице и спецификите, които притежава, за да се очертаят разликите от класическите корпоративно-устроени юридически лица. Въпросът за принципите на функциониране на корпоративно-устроените юридически лица, приложени спрямо Църквата и другите вероизповедания, е фундаментален въпрос от гледна точка на съдебната практика и най-вече на практиката на ЕСПЧ.

В изследването на кръга от проблеми за БПЦ – БП като корпоративно юридическо лице е използван нетрадиционен подход, който цели да покаже, че белезите на корпорацията са

заложи в самата природа на Църквата, започвайки анализа от гумите на свети апостол Павел, който казва за Църквата: *Вие сте тяло Христово, а поотделно – членове* (1 Кор. 12:27); *И както тялото е едно, а има много членове, и всички членове на едното тяло, макар и много, са едно тяло, – тъй и Христос* (1 Кор. 12:12); *Защото и тялото не се състои от един член, а от много* (1 Кор. 12:14).

В научното изследване се поставят на обсъждане проблемите, които съществуват в едно корпоративно юридическо лице. Аргументирано е, че както БПЦ – БП, така и всяка друга Православна църква като член на Едната, Света, Съборна и Апостолска Църква (Вселенската църква) не е възникнала на учредително събрание по волята на членовете си. Също така е потърсен отговор на въпроса дали общите събрания на Поместните православни църкви (Църковни събори според уставите им) при вземане на решения по правилата на демократичното мнозинство могат да променят чрез клаузи на вътрешно-устройствените си актове догмати и канони на Църквата, както и да освободят предстоятелите на тези църкви, както е принципът при корпоративните юридически лица.

Чрез аналитичен подход са търсени връзките между Свещеното Писание и съвременното разбиране за корпорацията на западно-европейски изследователи на Римокатолическата църква, които определят корпоративното право като конституционно право на Църквата.

Специално внимание е отделено на факта със сакрално значение, който поражда църковната правоспособност – тайнството Кръщение. Изяснено е обуславящото значение на кръщението като факт с особено съдържание и значението му като абсолютно условие за възникване на членствено правоотношение в БПЦ – БП като юридическо лице.

Целта на изследването в този аспект е да докаже, че Църквата не може да бъде възприемана от чисто юридическа

гледна точка като сдружение, основаващо се на правото на сдружаване и съгласуване в обща воля на членовете по определени въпроси, включително промяна на наименованието или на органи на управление. Това е така, тъй като фундаментът на Църквата е друг – вярата, принципите за единство, съборност, приемственост и йерархичност.

Юридическите проблеми, които възникват с поставянето под съмнение на съществуването на БПЦ – БП като субект на правото с легитимни органи, се дължат на откъсването и разглеждането сами за себе си на класически принципи, на които основават дейността си и начина на функциониране органите на управление на корпоративните юридически лица.

В труда за първи път е представена сложната юридическа структура на БПЦ – БП като централизирана религиозна институция и като юридическо лице, която включва в себе си множество юридически лица – нейни колективни членове. Целта на представянето на тази сложна архитектура на Църквата като централизирана институция, е да покаже, че тя е предопределена от водещите принципи за единство, съборност и йерархичност, чийто математически израз на зависимост на юридическите лица в Църквата по вертикала и по хоризонтала се изразява в следното:

$$\begin{aligned}
 1 + 1 + 1 &= 1 \\
 &= \\
 &1 \\
 &+ \\
 &1 \\
 &+ \\
 &1
 \end{aligned}$$

Проследена е и уникалната устройствена структура на правосубектните подразделения и зависимостта между тях – административна, финансова, и подчиненост на органите им. С това е обоснована относителната самостоятелност на

местните поделения на БПЦ – БП, независимо от персонификацията им. По този начин в изследването е обосновано, че юридическите лица – местни поделения, са в единната БПЦ – БП и са подчинени на принципа на неотделимост, изрично закрепен в Устава. Такава е и практиката в уставите на Православните църкви, санкционирани от законодателствата на държавите, които се представят в настоящото изследване. Специално внимание е отделено на законовата делегация, с която е предоставено правото на БПЦ – БП с Устава си да определя своите правосубектни поделения.

Основавайки се на факторите Време, Вечност и Идентичност, които са движещи за Църквата като универсална институция, е потърсен отговор на въпроса, допустимо ли е преобразуването и прекратяването на БПЦ – БП като юридическо лице.

В изследването е аргументирано, че не е приемливо да се поставя като изискване съдебната регистрация на БПЦ – БП, която да я равнопоставя с другите вероизповедания и това да бъде условие за „плюрализъм в едно демократично общество“. Висотата, която заема БПЦ – БП в ценностната, институционална и нормативна система на обществото, изисква признаването на естествено-правния ѝ статус, което изключва свеждането ѝ до формални съдебни процедури или административни производства.

Да се проявява съмнение относно правосубектността на БПЦ – БП и да се поставя въпросът, че само със съдебна регистрация може да се доказва нейната легитимация или да се допуска възможността за прекратяване на Църквата или БПЦ – БП, е все едно да се постави въпросът за легитимацията на държавата чрез съдебна регистрация. Същото значение би имал въпросът да се изисква представянето на смъртен акт, доказващ смъртта на Христос, който е Възкръснал и се намира във вечността.

Всичко това е преодоляно с възприетия законодателен подход чрез признаване на БПЦ – БП за юридическо лице *ex lege*, което е справедлива оценка за историческия континюитет и устойчивата институционалност през вековете, обосновано в труда чрез използване на понятието „устойчива правосубектност“ за БПЦ – БП, наравно с гържавата. Това дава основание да се използва понятието „правен идентитет“, което наравно с уникалната юридическа структура на БПЦ – БП като единна централизирана религиозна институция, я представят като особено юридическо лице, като особен субект на правото (*sui generis*).

Приемането на ЗВ и признаването на БПЦ – БП по силата на закона е справедливата оценка на законодателя за истинските място и роля на БПЦ – БП като институция в обществената система и е в пълна хармония с мнозинството християни в България, изповядващи православната вяра. Нещо повече: това признание е признание на едно несъмнено, фактическо положение, което произтича от самия факт на съществуването на БПЦ като единствената канонична Православна църква в България с вековна история и всеправославен авторитет.